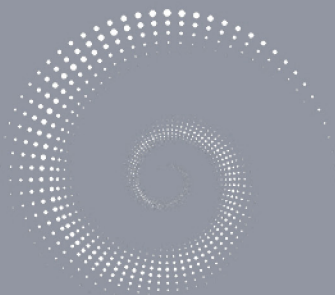

ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Ερμηνεία κατ' άρθρο

Άρθρο 118

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Ηλεκτρονική έκδοση

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΣΠ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ, Ξ. ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ, Γ. ΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Σεπτέμβριος 2023

ΣΥΝΤΑΓΜΑ
WATCH.GR

Άρθρο 118

1. Από του αρχίσει να ισχύει το Σύνταγμα οι δικαστικοί λειτουργοί, από το βαθμό του προέδρου ή εισαγγελέα εφετών και άνω, ή τον αντίστοιχο με αυτούς, αποχωρούν από την υπηρεσία, όπως έως τώρα, μόλις συμπληρώσουν το εβδομηκοστό έτος της ηλικίας τους· το όριο αυτό μειώνεται από το έτος 1977 κατά ένα έτος ετησίως έως το εξηκοστό έβδομο έτος.

2. Ανώτατοι δικαστικοί λειτουργοί, που δεν υπηρετούσαν κατά την έναρξη της ισχύος της συντακτικής πράξης της 4/5 Σεπτεμβρίου 1974 «περί αποκαταστάσεως της τάξεως και ευρυθμίας εν τη Δικαιοσύνη», και υποβιβάστηκαν σύμφωνα με την πράξη αυτή λόγω του χρόνου που πραγματοποιήθηκε η προαγωγή τους, και κατά των οποίων δεν ασκήθηκε η κατά το άρθρο 6 της ίδιας συντακτικής πράξης πειθαρχική δίωξη, παραπέμπονται υποχρεωτικά από τον αρμόδιο Υπουργό στο Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο μέσα σε τρεις μήνες από την ισχύ του Συντάγματος. Το Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο αποφαινεται αν οι συνθήκες της προαγωγής μείωσαν το κύρος και την ιδιάζουσα υπηρεσιακή θέση εκείνου που είχε προαχθεί και αποφαινεται οριστικά αν θα αποκτήσει πάλι ή όχι το βαθμό που έχασε αυτομάτως, καθώς και τα δικαιώματα που συνδέονται με αυτόν· αποκλείεται η είσπραξη αναδρομικά διαφοράς αποδοχών ή σύνταξης.

Η απόφαση εκδίδεται υποχρεωτικά μέσα σε τρεις μήνες από την παραπομπή.

Οι στενότεροι κατά βαθμό συγγενείς του δικαστικού που υποβιβάστηκε και πέθανε, οι οποίοι βρίσκονται στη ζωή, μπορούν να ασκήσουν στο Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο όλα τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στους δικαζομένους.

3. Όπου να εκδοθεί ο κατά το άρθρο 101 παράγραφος 3 νόμος εξακολουθούν να εφαρμόζονται οι διατάξεις που ισχύουν για την κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ κεντρικών και περιφερειακών υπηρεσιών. Οι διατάξεις αυτές μπορεί να τροποποιούνται με τη μεταφορά ειδικών αρμοδιοτήτων από τις κεντρικές στις περιφερειακές υπηρεσίες.

4. Η ισχύς των αναθεωρημένων διατάξεων των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 89 αρχίζει με τη θέση σε ισχύ του σχετικού εκτελεστικού νόμου και πάντως από 1.1.2002.

5. Οι πρόεδροι ανώτατων δικαστηρίων, ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου, οι γενικοί επιτροποι των διοικητικών δικαστηρίων και του Ελεγκτικού Συνεδρίου, καθώς και ο Πρόεδρος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους που υπηρετούν κατά την έναρξη ισχύος της αναθεωρημένης διάταξης της παραγράφου 5 του άρθρου 90, αποχωρούν από την υπηρεσία, όπως προβλέπει η παράγραφος 5 του άρθρου 88.

6. Προβλεπόμενες ή διατηρούμενες στο νόμο 2190/1994, όπως αυτός ισχύει, εξαιρέσεις από την αρμοδιότητα του Ανώτατου Συμβουλίου Επιλογής Προσωπικού εξακολουθούν να ισχύουν.

7. Νομοθετικές ρυθμίσεις που αφορούν την τακτοποίηση της υπηρεσιακής κατάστασης προσωπικού που υπάγεται στην παράγραφο 8 του άρθρου 103 εξακολουθούν να ισχύουν μέχρι την ολοκλήρωση των σχετικών διαδικασιών.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αργυρός Α., *Δεν είναι επιτρεπτή κατά το άρθρο 89 παρ. 2 Σ, η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών σε έργα ή απασχολήσεις άσχετες με το δικαστικό λειτούργημα*, ΝοΒ 2019· Βενιζέλος Ε., *Οι συμβασιούχοι και το Σύνταγμα. Ένα «οριζόντιο» σχόλιο για τους προβληματισμούς και τα προβλήματα της νομολογίας*, ΕΕργΔ 2005· Ο ίδιος, *Το αναθεωρητικό κεκτημένο*, 2002· Ο ίδιος, *Το γενικό συμφέρον και οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων*, 1990· Βλαχόπουλος Σπ., «Αναθεώρηση του Συντάγματος και δημόσια διοίκηση: Οργάνωση, προσωπικό και σχέσεις της δημόσιας διοίκησης προς τη δικαστική εξουσία», στο συλλογικό έργο: Δ. Τσάτσος/Ε. Βενιζέλος/Ξ. Κοντιάδης (επιμ.), *Το νέο Σύνταγμα*, 2001· Δαγτόγλου Π., *Ατομικά Δικαιώματα*, τ. Β΄, 1991· Ο ίδιος, *Δημόσιο συμφέρον και Σύνταγμα*, ΤοΣ 1986· Κονδύλης Β., «Άρθρο 103», στο συλλογικό έργο: Φ. Σπυρόπουλος/Ξ. Κοντιάδης/Χ. Ανθόπουλος/Γ. Γεραπετρίτης (επιμ.), *Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία*, 2017· Κοντιάδης Ξ., *Ο νέος συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την αναθεώρηση του 2001*, 2002· Ξηρός Θ., σε: Β. Τζέμος (επιμ.), *Δίκαιο των προσλήψεων – Νόμος ΑΣΕΠ (Ν. 2190/1994), Ερμηνεία κατ' άρθρο*, 2020· Παπαδοπούλου Μ., *Οι προσλήψεις στο δημόσιο τομέα μέσω του ΑΣΕΠ (Ν. 2190/1994)*, 2005· Παπαδοπούλου Ολ., «Η δημόσια υπαλληλία. Η τροποποίηση του άρθρου 103 στην αναθεώρηση του Συντάγματος», στον συλλογικό τόμο: Αντ. Μακρυδημήτρης/Ολ. Ζύγουρα (επιμ.), *Η Διοίκηση και το Σύνταγμα*, Ελληνικό Ινστιτούτο Διοικητικών Επιστημών, 2002· Παπακωνσταντίνου Απ., σε: Β. Τζέμος (επιμ.), *Δίκαιο των προσλήψεων – Νόμος ΑΣΕΠ (Ν. 2190/1994), Ερμηνεία κατ' άρθρο*, 2020· Ο ίδιος, *Κοινωνική δημοκρατία και κοινωνικό κράτος δικαίου κατά το Σύνταγμα του 1975/1986/2001*, 2006· Παραράς Π., *Σύνταγμα και ΕΣΔΑ*, 2001· Τζέμος Β., *Η επιλογή ειδικών επιστημόνων στο Δημόσιο μέσω ΑΣΕΠ*, ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΚΑΙΟ (www.publiclawjournal.com) 2019· Τσοούκας Π., *Πρώτες σκέψεις για την ιστοριογραφία της Ελληνικής Δικαιοσύνης (1910-2020)*, Δικαιοσύνη 2022· Χρυσόγονος Κ., *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα*, εκδ. Β΄, 2002· Χρυσόγονος Κ./Βλαχόπουλος Σπ., *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα*, 2017.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΟΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ	4
II. ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ	4
III. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ.....	7
1. Όσον αφορά την εφαρμογή της παραγράφου 1	7
2. Όσον αφορά την εφαρμογή της παραγράφου 2	9
3. Όσον αφορά την εφαρμογή της παραγράφου 3	13
4. Όσον αφορά την εφαρμογή των παραγράφων 6 και 7	14

I. ΟΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

- 1 Το άρθρο 118 περιλαμβάνεται στο Τμήμα Γ΄ του συνταγματικού κειμένου (άρθρα 111-119), το οποίο φέρει τον τίτλο: «*Μεταβατικές διατάξεις*». Η αναγκαιότητα συμπερίληψης των «μεταβατικών» αυτών ρυθμίσεων του άρθρου 118 προέκυψε, κατά κανόνα, από την πρόθεση του συντακτικού νομοθέτη να αντιμετωπίσει περιπτώσιολογικά ζητήματα, αναφερόμενα κυρίως στους δικαστικούς λειτουργούς, που ανέκυψαν από τη μετάβαση, μετά την πτώση της δικτατορίας και την επαναφορά του δημοκρατικού καθεστώτος στη χώρα, στο νέο συνταγματικό πλαίσιο, δεδομένου μάλιστα ότι είχε μεσολαβήσει αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα από την παύση ισχύος του Συντάγματος του 1952. Επιπροσθέτως, περιλαμβάνονται μεταβατικές ρυθμίσεις που αφορούν την κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ κεντρικών και περιφερειακών υπηρεσιών του κράτους, καθώς και τις διαδικασίες κατάληψης θέσεων στον δημόσιο τομέα.

II. ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ

- 2 Με την παράγραφο 1 του άρθρου 118 θεσπίζεται μεταβατική ρύθμιση που αφορά τον κανόνα που προβλέπεται στο άρθρο 88 παρ. 5 Σ. για την ηλικία αποχώρησης των δικαστικών λειτουργών από την υπηρεσία. Ειδικότερα, με την τελευταία αυτή διάταξη προβλέπεται ότι «*οι δικαστικοί λειτουργοί, έως και το βαθμό του εφέτη ή του αντεισαγγελέα εφετών και τους αντίστοιχους με αυτούς βαθμούς, αποχωρούν υποχρεωτικά από την υπηρεσία μόλις συμπληρώσουν το εξηκοστό πέμπτο έτος της ηλικίας τους και όλοι όσοι έχουν βαθμούς ανώτερους από αυτούς ή τους αντίστοιχους με αυτούς αποχωρούν υποχρεωτικά από την υπηρεσία μόλις συμπληρώσουν το εξηκοστό έβδομο έτος της ηλικίας τους. Για την εφαρμογή της διάταξης αυτής θεωρείται σε κάθε περίπτωση ως ημέρα που συμπληρώνεται το όριο αυτό η 30ή Ιουνίου του έτους της αποχώρησης του δικαστικού λειτουργού*». Με τη μεταβατική ρύθμιση του άρθρου 118 παρ. 1 Σ. σκοπείται η σταδιακή προσαρμογή στα ανωτέρω ηλικιακά όρια, κατά τρόπο ώστε να αποφευχθεί ο αιφνιδιασμός των δικαστικών λειτουργών, οι οποίοι συμπλήρωναν ή είχαν συμπληρώσει το εξηκοστό έβδομο έτος κατά την έναρξη ισχύος του Συντάγματος. Προβλέφθηκε έτσι ότι, μετά την έναρξη ισχύος του Συντάγματος, οι δικαστικοί λειτουργοί, από τον βαθμό του προέδρου ή εισαγγελέα εφετών και άνω, ή τον αντίστοιχο με αυτούς, αποχωρούν από την υπηρεσία, όπως έως τώρα, μόλις συμπληρώσουν το εβδομηκοστό έτος της ηλικίας τους, ενώ το όριο αυτό μειώνεται από το έτος 1977 κατά ένα έτος ετησίως έως το εξηκοστό έβδομο έτος. Είναι προφανές ότι η εν λόγω μεταβατική διάταξη στερείται

σήμερα αντικείμενου. Η διατήρηση αυτής επιβεβαιώνει και ενισχύει ερμηνευτικά τον προαναφερόμενο κανόνα του άρθρου 88 παρ. 5 Σ.

Περαιτέρω, η παράγραφος 2 του άρθρου 118 αφορά μια πολύ ειδική κατηγορία ανω- 3
τάτων δικαστικών λειτουργών, οι οποίοι δεν υπηρετούσαν κατά την έναρξη της ισχύος της συντακτικής πράξης της 4/5 Σεπτεμβρίου 1974 «περί αποκατάστασης της τάξεως και ευρυθμίας εν τη Δικαιοσύνη» και υποβιβάστηκαν σύμφωνα με την πράξη αυτή λόγω του χρόνου που πραγματοποιήθηκε η προαγωγή τους, και κατά των οποίων δεν ασκήθηκε η κατά το άρθρο 6 της ίδιας συντακτικής πράξης πειθαρχική δίωξη. Για τους ανωτέρω δικαστικούς λειτουργούς προβλέφθηκε η παραπομπή τους, σύμφωνα με την υπόψη μεταβατική διάταξη, από τον αρμόδιο Υπουργό στο Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο, το οποίο θα αποφαινόταν εάν οι συνθήκες της προαγωγής τους, κατά το επίμαχο χρονικό διάστημα, μείωσαν το κύρος και την ιδιάζουσα υπηρεσιακή θέση εκείνου που είχε προαχθεί και θα έκρινε οριστικά αν θα ανακτούσε ή όχι τον βαθμό που έχασε αυτομάτως, καθώς και τα δικαιώματα που συνδέονται με αυτόν. Προς ηθική αποκατάσταση, προβλέφθηκε εξάλλου η δυνατότητα των στενότερων συγγενών του δικαστικού λειτουργού που υποβιβάστηκε και πέθανε να ασκήσουν στο Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο όλα τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στους δικαζομένους. Καθίσταται σαφές ότι η εν λόγω διάταξη διατηρεί πλέον αποκλειστικώς συμβολική και ιστορική σημασία στο συνταγματικό μας σύστημα.

Εντελώς διαφορετικό αντικείμενο διαθέτει η μεταβατική ρύθμιση της παραγράφου 3 4
του άρθρου 118. Σύμφωνα με αυτήν, εωσότου εκδοθεί ο κατά το άρθρο 101 παράγραφος 3 νόμος εξακολουθούν να εφαρμόζονται οι διατάξεις που ισχύουν για την κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ κεντρικών και περιφερειακών υπηρεσιών. Παραλλήλως, προβλέφθηκε ότι οι διατάξεις αυτές μπορεί να τροποποιούνται με τη μεταφορά ειδικών αρμοδιοτήτων από τις κεντρικές στις περιφερειακές υπηρεσίες.

Σύμφωνα δε με το άρθρο 101 παρ. 3 Σ., όπως (επουσιωδώς) τροποποιήθηκε με την 5
αναθεώρηση του 2001: «*Τα περιφερειακά όργανα του Κράτους έχουν γενική αποφασιστική αρμοδιότητα για τις υποθέσεις της περιφέρειάς τους. Τα κεντρικά όργανα του Κράτους, εκτός από ειδικές αρμοδιότητες, έχουν τη γενική κατεύθυνση, το συντονισμό και τον έλεγχο νομιμότητας των πράξεων των περιφερειακών οργάνων, όπως νόμος ορίζει*».

Πρόκειται συνεπώς για ειδικότερους κανόνες κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ των 6
κεντρικών και των περιφερειακών οργάνων του Κράτους, οι οποίοι θα πρέπει να ερμηνεύονται συνδυαστικά με τη διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 101 Σ. που κατοχυρώνει το αποκεντρωτικό σύστημα οργάνωσης της διοίκησης του Κράτους («*H*

διοίκηση του Κράτους οργανώνεται σύμφωνα με το αποκεντρωτικό σύστημα»). Με το εδάφιο α΄ της παραγράφου 3 του άρθρου 118 θεσπίζεται γνήσια μεταβατική ρύθμιση, που καθιστά συνταγματικώς επιτρεπτή την εφαρμογή των ισχυόντων κατά την ψήφιση του Συντάγματος διατάξεων για την κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ κεντρικών και περιφερειακών υπηρεσιών, μέχρι να εκδοθεί ο προβλεπόμενος στο άρθρο 101 παρ. 3 Σ. νόμος, ο οποίος καθορίζει τον ρόλο και τις αρμοδιότητες των κεντρικών οργάνων όσον αφορά τη λειτουργία και τον συντονισμό των περιφερειακών υπηρεσιών, καθώς και τον έλεγχο νομιμότητας των πράξεών τους. Καθίσταται τοιουτοτρόπως πρόδηλη η ιδιαίτερη σημασία που αποδίδει ο συντακτικός νομοθέτης στον ρυθμιστικό ρόλο του ως άνω νομοθετήματος για την ορθολογική λειτουργία του (αποκεντρωτικού) συστήματος κατανομής αρμοδιοτήτων που θεσπίζει.

- 7 Εξάλλου, με το εδάφιο β΄ της παραγράφου 3 του άρθρου 118 παρέχεται η δυνατότητα στον κοινό νομοθέτη να μεταφέρει στα περιφερειακά όργανα αρμοδιότητες που ασκούσαν οι κεντρικές υπηρεσίες και αφορούσαν υποθέσεις της περιφέρειας.
- 8 Περαιτέρω, με την παράγραφο 4 του άρθρου 118, η οποία προστέθηκε με την αναθεώρηση του 2001, προβλέπεται ότι η ισχύς των αναθεωρημένων διατάξεων των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 89 αρχίζει με τη θέση σε ισχύ του σχετικού εκτελεστικού νόμου και πάντως από 01.01.2002. Πρόκειται για διατάξεις που αφορούν αφενός την κατ' εξαίρεση δυνατότητα των δικαστικών λειτουργών να εκλέγονται μέλη της Ακαδημίας Αθηνών ή μέλη ΔΕΠ των ΑΕΙ, καθώς και να ασκούν αρμοδιότητες πειθαρχικού, ελεγκτικού ή δικαιοδοτικού χαρακτήρα και να συμμετέχουν σε νομοπαρασκευαστικές επιτροπές, αφετέρου δε την απαγόρευση ανάθεσης σε δικαστικούς λειτουργούς διοικητικών καθηκόντων. Παραλλήλως, με τις εν λόγω διατάξεις του άρθρου 89 Σ. επιτρέπεται η ανάθεση σε δικαστικούς λειτουργούς των καθηκόντων εκπροσώπησης της Χώρας σε διεθνείς οργανισμούς καθώς και η διενέργεια από αυτούς διαιτησιών. Ανεξαρτήτως της εκδόσεως των σχετικών νόμων, οι ανωτέρω διατάξεις ισχύουν, σύμφωνα με τη μεταβατική ρύθμιση του άρθρου 118 παρ. 4 από την 01.01.2002.
- 9 Ακόμη, με την παράγραφο 5 του άρθρου 118 προβλέπεται ότι οι πρόεδροι ανώτατων δικαστηρίων, ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου, οι γενικοί επίτροποι των διοικητικών δικαστηρίων και του Ελεγκτικού Συνεδρίου, καθώς και ο Πρόεδρος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους που υπηρετούν κατά την έναρξη ισχύος της αναθεωρημένης (2001) διάταξης της παραγράφου 5 του άρθρου 90, αποχωρούν από την υπηρεσία, όπως προβλέπει η παράγραφος 5 του άρθρου 88. Πρόκειται περισσότερο για ερμηνευτική παρά για (*stricto sensu*) μεταβατική ρύθμιση, με την οποία επιδιώκεται η

εφαρμογή στους ανωτέρω λειτουργούς του κανόνα της αποχωρήσεως από την υπηρεσία στο εξηκοστό έβδομο έτος της ηλικίας τους.

Τέλος, με τις παραγράφους 6 και 7 του άρθρου 118 προβλέπεται η διατήρηση της ισχύος αφενός μεν των προβλεπόμενων στον ν. 2190/1994 εξαιρέσεων από την αρμοδιότητα του ΑΣΕΠ, αφετέρου δε των νομοθετικών ρυθμίσεων που αφορούν την τακτοποίηση της υπηρεσιακής κατάστασης προσωπικού που υπάγεται στην παράγραφο 8 του άρθρου 103 Σ., «μέχρι την ολοκλήρωση των σχετικών διαδικασιών»¹. Από τις διατάξεις αυτές του άρθρου 118 συνάγεται, *a contrario*, ότι νέες εξαιρέσεις από την αρμοδιότητα του ΑΣΕΠ, πλην των ειδικώς προβλεπομένων στις διατάξεις του άρθρου 103 παρ. 7 Σ. και στον ανωτέρω νόμο 2190/1994, δεν είναι πλέον, επιτρεπτές. Το ερμηνευτικό αυτό συμπέρασμα ενισχύεται εξάλλου και από τη συστηματική ερμηνεία των επιμέρους διατάξεων του άρθρου 103 και του άρθρου 118 παρ. 6 με τις συνταγματικές αρχές της αξιοκρατίας και της διαφάνειας. Περαιτέρω, από την τελευταία παράγραφο του άρθρου 118 προκύπτει, ομοίως *a contrario*, ότι μετά την ολοκλήρωση των εκκρεμών κατά την έναρξη ισχύος του αναθεωρημένου Συντάγματος διαδικασιών που αφορούσαν την τακτοποίηση της υπηρεσιακής κατάστασης προσωπικού του άρθρου 103 παρ. 8, δεν είναι επιτρεπτή η θέσπιση παρεκκλίσεων από τους κανόνες που προστέθηκαν με την αναθεώρηση του 2001 στο άρθρο αυτό και αφορούν την υπηρεσιακή κατάσταση του εν λόγω προσωπικού.

10

III. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

1. Όσον αφορά την εφαρμογή της παραγράφου 1

Με την ΕΛΣυν 807/2003, κρίθηκε ότι «με το Σύνταγμα του 1975, το οποίο είναι προϊόν διαδικασίας μέσα από την οποία ασκήθηκε πρωτογενής και νομικά αδέσμευτη συντακτική εξουσία, μειώθηκε σταδιακά το όριο ηλικίας για την αποχώρηση των ανώτατων δικαστών από το εβδομηκοστό έτος που ίσχυε σύμφωνα με τα Συντάγματα του 1952 (άρθρα 88 και 98), 1968 και 1973 (97 παρ. 2), στο εξηκοστό έβδομο έτος. Με τη διάταξη δε του άρθρου 9 παρ. 3 του Ν. 955/79 ελήφθη πρόνοια απευθείας αναγνώρισης του απαιτούμενου για τη συμπλήρωση 35ετίας χρόνου ως πραγματικής δημόσιας υπηρεσίας, υπέρ των δικαστικών λειτουργών, που υπηρετούσαν κατά την έναρξη ισχύος του Σ. 1975, από το βαθμό του Προέδρου ή Εισαγγελέα Εφετών και ανωτέρους, οι οποίοι, λόγω καταλή-

11

¹ Για τα ζητήματα αυτά βλ. στο παρόν έργο Απ. Παπακωνσταντίνου, *Άρθρο 103 Συντ.* και την εκεί αναφερόμενη βιβλιογραφία και νομολογία.

ψεώς τους από το μειωμένο όριο ηλικίας που καθορίστηκε με το Σ. 1975, δεν συμπλήρωναν 35ετή συντάξιμη υπηρεσία. Η ισχύς της διάταξης αυτής δεν μπορεί να επεκταθεί, κατ' εφαρμογή της προαναφερθείσας συνταγματικής αρχής της ισότητας (άρθρο 4 παρ. 1 Σ.), και στους δικαστικούς λειτουργούς, οι οποίοι, αν και υπηρετούσαν κατά την έναρξη ισχύος του Σ. 1975, κατείχαν βαθμό κατώτερο από το βαθμό του Προέδρου ή Εισαγγελέα Εφετών, έστω κι αν στη συνέχεια, μετά πάροδο χρόνου, προήχθησαν στους βαθμούς αυτούς ή και ανωτέρους και αποχώρησαν λόγω ορίου ηλικίας, καθόσον κρινόμενοι με βάση τον κρίσιμο χρόνο έναρξης ισχύος του Συντάγματος 1975 αποτελούσαν διαφορετικές κατηγορίες δικαστών, τόσο από άποψη βαθμού, όσο και από άποψη υπηρεσιακής εξέλιξης, δεδομένου ότι η κατηγορία των ανωτάτων δικαστικών λειτουργών, στους οποίους χορηγήθηκε με την προαναφερόμενη νομοθετική διάταξη, η ανωτέρω συνταξιοδοτική παροχή, ως αντιστάθμισμα για την λόγω της αιφνίδιας συνταγματικής μείωσης του ορίου ηλικίας, αποχώρησή τους από την υπηρεσία βρισκόνταν προς το τέλος της δικαστικής τους σταδιοδρομίας, ενώ η κατηγορία των λοιπών δικαστών, με βαθμό κατώτερου του Προέδρου ή Εισαγγελέα Εφετών βρισκόνταν στην αρχή ή στο μέσο, κατά τη συνήθη και με βάσιμη πιθανότητα υπηρεσιακή εξέλιξή τους, ασχέτως της μετέπειτα πράγματι εξέλιξής τους στους πιο πάνω βαθμούς. Η διαφορετικότητα δε αυτή του βαθμού, αλλά και των συνθηκών υπηρεσιακής τους εξέλιξης δικαιολογεί και τη διάφορη από το νομοθέτη μεταχείρισή τους. Δεν υφίσταται επίσης ζήτημα παραβίασης της αρχής της προστατευόμενης εμπιστοσύνης των πολιτών προς το κράτος (Ελ.Συν. Ολομ. 81/95, 11 Τμ. 1304/92), δεδομένου ότι ο Συνταγματικός νομοθέτης του 1975 μειώνοντας το όριο ηλικίας αποχώρησης από την υπηρεσία των δικαστών από το βαθμό του Προέδρου η Εισαγγελέα Εφετών και άνω με καθορισμό μάλιστα του ανωτέρω συνταξιοδοτικού αντισταθμίματος, άσκησε, σύμφωνα με τα κρατούντα στο χώρο του Συνταγματικού δικαίου, πρωτογενή συντακτική εξουσία, μη περιοριζόμενος από κάποια υπερκείμενη αρχή ή κανόνα δικαίου, και οπωσδήποτε την αρχή της προστατευόμενης εμπιστοσύνης των πολιτών προς το κράτος, την οποία για πρώτη φορά καθιέρωσε μαζί με την παραπάνω συνταγματική διάταξη».

- 12 Περαιτέρω, κατά την κρίση του ανώτατου διοικητικού δικαστηρίου της χώρας, με τη διάταξη του άρθρου 88 παρ. 5 Σ. «επιβάλλεται η αποχώρησις των δικαστικών λειτουργών εκ της υπηρεσίας, άμα τη συμπληρώσει ωρισμένης ηλικίας, ως έτους αποχωρήσεως καθοριζόμενου εκείνου καθ' ο ο δικαστικός λειτουργός συμπληρώνει το αντίστοιχον όριον ηλικίας (έτους γεννήσεως συν 65 ή 67 κατά περίπτωση). Ως ημέρα δε συμπληρώσεως του ως άνω ορίου ορίζεται δι' άπαντας τους συμπληρούντας κατά το έτος εκείνο το

ως άνω όριον, η 30 Ιουνίου, ανεξαρτήτως της ακριβούς ημερομηνίας γεννήσεώς των. Ο τοιούτος καθορισμός της ημέρας αποχωρήσεως, δικαιολογούμενος εκ του γεγονότος ότι κατά την ημερομηνίαν ταύτην λήγει το δικαστικόν έτος και ούτω δεν επέρχονται ανωμαλίες εις την λειτουργίαν των δικαστηρίων, κατ' ουδέν θίγει την συνταγματικήν αρχήν της ισότητος, ως γενικός και αντικειμενικός κανών έχων εφαρμογήν επί πάντων των δικαστικών λειτουργιών» (ΣτΕ Ολομ. 4581/1983)².

2. Όσον αφορά την εφαρμογή της παραγράφου 2

Με την ΕΛΣυν Ολομ. 1443/1986 κρίθηκε ότι από τη διάταξη του άρθρου 118 παρ. 2 Σ. 13 και τις ρυθμίσεις της συντακτικής πράξης της 4/5 Σεπτεμβρίου 1974 προκύπτει ότι «η αυτοδίκαιη επάνοδος ή επαναφορά σύμφωνα με την προαναφερόμενη διάταξη της Συντακτικής Πράξεως της 4/5.9.1974 εκείνων που είχαν διορισθεί ως σύμβουλοι ή πάρεδροι του ΕΣ κατά το διάστημα από 21.4.1967 έως 23.7.1974, στην κατάσταση, τον κλάδο και τη θέση που κατείχαν πρωτύτερα από το διορισμό τους αποτελεί υποβιβασμό με την έννοια της διατάξεως του άρθρου 9 § 5 του α.ν. 1854/1951. Υποβιβασμός υπαλλήλου, κατά τη διάταξη αυτή αλλά και κατά την ετυμολογία της λέξεως, είναι η μετάσταση του

² Παρά τη ρητή και σαφή διατύπωση των διατάξεων των άρθρων 88 παρ. 5 και 118 παρ. 1 Σ., τέθηκε το έτος 2017 από την τότε Πρόεδρο του ΑΠ ερώτημα προς την Ολομέλεια του Δικαστηρίου, ως εξής: «Παρίσταται ανάγκη αύξησης του ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης των Δικαστών, όπως ορίζεται με το Σύνταγμα του 1975 (65 ετών οι κατώτεροι δικαστές και 67 ετών οι ανώτατοι), ώστε να προστατευθούν οι Συνταγματικές αρχές της ανεξαρτησίας και της ισοβιότητας των Δικαστικών Λειτουργιών, οι οποίες έχουν καταλυθεί, λόγω της εν τω μεταξύ (από το 1975) μεγάλης αύξησης του μέσου όρου ζωής, της κοινωνικής πραγματικότητας και των νομοθετικών εξελίξεων». Συμμετείχαν στη σχετική διάσκεψη 65 μέλη, εκ των οποίων 40 ψήφισαν αρνητικά στο άκρως ιδιότυπο αυτό ερώτημα και 25 θετικά. Επί της ουσίας, επρόκειτο για ερώτημα όχι περί της ερμηνείας των ανωτέρω συνταγματικών διατάξεων (η οποία δεν επιδέχεται ασφαλώς ερμηνευτικών αμφιβολιών), αλλά επί της σκοπιμότητας αυτών. Πρόκειται για μοναδική περίπτωση θέσεως ανάλογου ερωτήματος προς ανώτατο δικαστήριο της χώρας, με πρωτοβουλία του Προέδρου του, το οποίο κινείται στα όρια της συνταγματικής νομιμότητας και, κυρίως, της ρητής υπαγωγής των δικαστών στο Σύνταγμα (άρθρο 87 παρ. 2 Σ.). Αξίζει δε να σημειωθεί ότι στη σχετική «εισήγηση» της τότε Προέδρου του Αρείου Πάγου Βασιλικής Θάνου-Χριστοφίλου και του τότε Αντιπροέδρου Γεωργίου Σακκά, αναφερόταν μεταξύ άλλων ότι «αποτελεί «κοινό μυστικό», παρότι δεν θα ήταν δυνατόν να αναγραφεί στα πρακτικά της Βουλής ή στην αιτιολογική έκθεση, ο κρυφός στόχος του συνταγματικού νομοθέτη του 1975, για τη μείωση της ηλικίας συνταξιοδότησης (από το 70ο στο 67ο) ήταν η συντομότερη συνταξιοδότηση ορισμένων Ανωτάτων, που είχαν συνεργασθεί με τη Δικτατορία... Στην σημερινή περίπτωση, όμως, πρόκειται για εντελώς διαφορετικό θέμα. Δεν τίθεται θέμα αυθαιρέτου ρυθμίσεως, εκ μέρους της Κυβέρνησης ή της Διοίκησης για να ευνοηθούν «οι αρεστοί», αλλά, αντίθετα, το ζήτημα τίθεται από τους ίδιους τους Δικαστές, με γενικό αίτημα».

υπαλλήλου από την ανώτερη θέση που κατέχει σε κατώτερη, ανεξάρτητα από τον τρόπο με τον οποίο γίνεται η δυσμενής αυτή μεταβολή της υπηρεσιακής του καταστάσεως. Με την έννοια αυτή, ο υποβιβασμός διαφέρει κατ' έκταση και είναι ευρύτερος από την επάνοδο του υπαλλήλου στον αμέσως κατώτερο βαθμό της οικείας ιεραρχίας γιατί περιλαμβάνει και την περίπτωση κατά την οποία η θέση και ο βαθμός, από όπου έγινε η μετάσταση, ευρίσκονται έξω από τα πλαίσια της ειδικής ιεραρχίας του υπαλλήλου και έχει αποκτηθεί όχι με προαγωγή αλλά με διορισμό που βασίστηκε σε προσόντα και ειδικές γνώσεις που αυτός απέκτησε από την προγενέστερη δημόσια υπηρεσία του και κατά τη διάρκεια αυτής. Για τον υποβιβασμό αυτόν αρκεί το γεγονός ότι ο βαθμός, από τον οποίο έγινε η μετάσταση του υπαλλήλου, είναι προφανώς ανώτερος από το βαθμό στον οποίο έγινε η επάνοδος του και από την άποψη της γενικότερης ιεραρχίας και θέσεως και από την άποψη του μισθού, ο δε χαρακτήρας αυτός του υποβιβασμού, τον οποίο έχει η επαναφορά ή επάνοδος του υπαλλήλου στην προγενέστερη κατάσταση του, κατ' εφαρμογή του άρθρου 12§2 της ΣΠ της 4/5.9.1974, διαφαίνεται και από τις διατάξεις: α) του άρθρου 3 § 1 της ίδιας ΣΠ όπου γίνεται λόγος για ανάκληση των προαγωγών που αναφέρονται σε αυτή «από της ενάρξεως της ισχύος της», β) της § 2 του αυτού άρθρου όπου ορίζεται ότι εκείνοι που διορίστηκαν ως σύμβουλοι ή πάρεδροι του ΕΣ από 21.4.1967 μέχρι 23.7.1974 «επανέρχονται αυτοδικαίως» στη θέση που κατείχαν πρωτίτερα από το διορισμό τους, γ) του άρθρου 6 § 1, σύμφωνα με το οποίο αυτοί παραπέμπονται στο πειθαρχικό συμβούλιο του άρθρου 111 του Συντάγματος 1952 που ασκεί την πειθαρχική εξουσία κατά των μελών μόνον των ανωτάτων δικαστηρίων, δ) της § 5 του άρθρου 8 κατά την οποία δεν δημιουργείται υποχρέωση για επιστροφή των κάθε φύσεως αποδοχών τους και της § 7 του ίδιου άρθρου που ορίζει ότι η σύνταξη αυτών που εξήλθαν καθορίζεται «εκ νέου» με βάση της αποδοχές του βαθμού στον οποίο επαναφέρονται αλλά μόνο από το χρόνο ισχύος της ΣΠ και ε) του άρθρου 9 § 2 με το οποίο κατοχυρώνεται το κύρος των δικαστικών αποφάσεων ή αποφάσεων ή άλλων πράξεων δικαστικών ή μη συμβουλίων που εκδόθηκαν «τη συμμετοχή αυτών, ή υπ' αυτών, ενεργούντων ως μονομελών οργάνων, εν τη ασκήσει δικαιοδοσίας κλπ., ανηκούσης εις την προ της ΣΠ προσδοθείσαν αυτοίς ιδιότητα» (σχετ. πλειοψ. Ολομ. 1331/1980 και μειοψ. Ολομ. 106/1977)... Η διαφορά μεταξύ του υποβιβασμού της διατάξεως του άρθρου 9 § 5 του α.ν. 1854/1951 και της αυτοδικαίως επαναφοράς ή επανόδου των συμβούλων ή παρέδρων του Ελεγκτικού Συνεδρίου στην προγενέστερη από το διορισμό τους κατάσταση της διατάξεως του άρθρου 12 §2 της ΣΠ της 4/5.9.1974 είναι σαφής και η διάσταση της έννοιας του υποβιβασμού από την έννοια της επανόδου αυτής μέγιστη. Υποβιβασμός είναι η μετάσταση του υπαλλήλου σε

κατώτερο βαθμό από εκείνον που κατέχει στην οικεία υπαλληλική του ιεραρχία και κατά κανόνα επέρχεται είτε ως πειθαρχική ποινή είτε για ανυπαίτια ανεπάρκεια, ενώ η επάνοδος ή επαναφορά των παραπάνω συμβούλων ή παρέδρων που διορίστηκαν κατά την ανώμαλη περίοδο από 21.4.1967 μέχρι 23.7.1974 στην κατάσταση, τον κλάδο και τη θέση που κατείχαν πρωτύτερα από το διορισμό τους είναι συνέπεια νομοθετικού μέτρου αυξημένης ισχύος το οποίο έλαβε η πολιτεία για την αποκατάσταση της τάξεως και της ευρυθμίας στη Δικαιοσύνη. Με την έννοια αυτή η προαναφερόμενη επάνοδος ή επαναφορά δεν αφορά μόνο τη συγκεκριμένη ιεραρχία των συμβούλων και παρέδρων του Ελεγκτικού Συνεδρίου ούτε αναφέρεται μόνο στη δυσμενή μετάσταση των συμβούλων στον κατώτερο βαθμό του παρέδρου για να μπορεί να υποστηριχθεί ότι ενδεχομένως φέρει το χαρακτήρα του υποβιβασμού. Η διάταξη του άρθρου 12 §2 της ΣΠ της 4/5.9.1974, η οποία έχει εφαρμογή σε ευρύτερο πεδίο και καταλαμβάνει και την περίπτωση που οι σύμβουλοι ή πάρεδροι του Ελεγκτικού Συνεδρίου επανέρχονται στην προγενέστερη από το διορισμό τους κατάσταση, κλάδο και θέση της υπαλληλικής ή δικαστικής τους ιεραρχίας, είναι επιτακτικού χαρακτήρα και θεσπίστηκε για την αποκατάσταση της παραπάνω τάξεως και ευρυθμίας στη Δικαιοσύνη, η οποία τάξη και ευρυθμία είχε πράγματι διαταραχθεί κατά τη διάρκεια της ανώμαλης περιόδου του δικτατορικού καθεστώτος, όπως προκύπτει από το σύνολο των περιπτώσεων απολύσεων, παραιτήσεων, προαγωγών, διορισμών και λοιπών υπηρεσιακών μεταβολών ορισμένων δικαστικών λειτουργών, οι οποίες ρυθμίζονται με την προαναφερόμενη ΣΠ και ειδικότερα με τις διατάξεις αυτής: α) του άρθρου 1 που αναγνωρίζει ως άκυρα και ανίσχυρα τα διατάγματα για την αποδοχή της παραιτήσεως του Προέδρου, ενός Αντιπροέδρου και ορισμένων συμβούλων του Συμβουλίου της Επικρατείας, β) του άρθρου 2 με το οποίο αα) «ακυρούται εξ υπαρχής και θεωρείται ως μηδέποτε υπάρξασα η ΚΔ71968 Συντακτική Πράξις», ββ) αναγνωρίζεται ως άκυρο και ανίσχυρο το διάταγμα για την απόλυση του Προέδρου του Αρείου Πάγου και των άλλων αναφερομένων λειτουργών της τακτικής δικαιοσύνης και γγ) ακυρούνται και θεωρούνται «ως μηδέποτε υπάρξασα» οι αποφάσεις των συμβουλίων νομομορφοσύνης σε βάρος δικαστικών λειτουργών καθώς και οι διοικητικές πράξεις που είχαν εκδοθεί με βάση αυτές, γ) του άρθρου 3 που ανακαλεί αυτοδικαίως από την έναρξη της ισχύος της ΣΠ «την προαγωγή των υπηρετούντων ή των οπωσδήποτε εξελθόντων της υπηρεσίας εις τους βαθμούς του Προέδρου και Αντιπροέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας, Προέδρου και Αντιπροέδρου του Αρείου Πάγου και Εισαγγελέως του Αρείου Πάγου». Αυτοί επανέρχονται αυτοδικαίως στους κλάδους και τους βαθμούς που κατείχαν πρωτύτερα από την 21.4.1967 και σύμφωνα με το άρθρο 6 παραπέμπονται για κρίση

στο συμβούλιο του άρθρου 111 του Συντάγματος 1952, δ) των άρθρων 4, 5, 7, 8 και 9 που προβλέπουν την αποκατάσταση και την παραπέρα εξέλιξη των δικαστικών λειτουργιών οι οποίοι απομακρύνθηκαν από την υπηρεσία, ειδικότερα δε η § 7 του άρθρου 8 ορίζει, ότι «η σύνταξις των ήδη εξελθόντων της υπηρεσίας δικαστικών λειτουργιών καθορίζεται εκ νέου από της ισχύος της παρούσης βάσει των αποδοχών του βαθμού εις τον προάγονται ή επαναφέρονται ούτοι», ε) της § 1 του άρθρου 12 που ορίζει ότι οι διατάξεις της ΣΠ έχουν εφαρμογή και ως προς εκείνους που κατέχουν «ήδη» τις θέσεις του Προέδρου, των Αντιπροέδρων, των Συμβούλων και των Παρέδρων του Ελεγκτικού Συνεδρίου και του Γενικού Επιτρόπου της Επικρατείας και στ) του άρθρου 13 με το οποίο ορίζεται ότι ανακαλούνται «θεωρούμενοι ως μηδέποτε εκδοθείσαι, αι πράξεις διορισμού μελών του κατά το ν.δ. 803/1971 Συνταγματικού Δικαστηρίου. Οι διορισθέντες ως μέλη αυτού θεωρούνται ότι εξακολουθούν να κατέχουν τον βαθμόν και την θέσιν ην είχαν προ του διορισμού των κλπ.». Ύστερα από αυτά και από το σύνολο των παραπάνω διατάξεων συνάγεται ότι η διαφορά της επανόδου ή επαναφοράς, κατ' εφαρμογή της ΣΠ, των συμβούλων και παρέδρων του ΕΣ στην προγενέστερη από το διορισμό τους κατάσταση, από τον υποβιβασμό του άρθρου 9 § 5 του α.ν. 1854/1951, είναι εμφανής και καθίσταται εμφανέστερη στην περίπτωση που σύμφωνα με τη ΣΠ πάρεδρος του ΕΣ επανέρχεται στην πολιτική ή διοικητική δικαιοσύνη και στον όμοιο, με το βαθμό του παρέδρου, βαθμό του εφέτη ή αντεισαγγελέα εφετών τον οποίο είχε πριν διορισθεί ως πάρεδρος. Τέλος, έδαφος για θεμελίωση της αντίθετης απόψεως δεν παρέχει ούτε η διάταξη του άρθρου 118 § 2 του ισχύοντος Συντάγματος 1975 κατά την οποία: «Ανώτατοι δικαστικοί λειτουργοί, που δεν υπηρετούσαν κατά την έναρξη ισχύος της συντακτικής πράξης της 4/5 Σεπτεμβρίου 1974, περί αποκαταστάσεως της τάξεως και ευρυθμίας εν τη Δικαιοσύνη και υποβιβάστηκαν σύμφωνα με την πράξη αυτή λόγω του χρόνου που πραγματοποιήθηκε η προαγωγή τους... παραπέμπονται κλπ.». Η λέξη «υποβιβάστηκαν», την οποία χρησιμοποιεί ο νομοθέτης στη διάταξη αυτή, έχει την παραπάνω έννοια της επανόδου ή επαναφοράς της ΣΠ της 4/5.9.1974 και όχι του υποβιβασμού του άρθρου 9 § 5 του α.ν. 1854/1951. Αν ο νομοθέτης ήθελε την ουσιώδη τροποποίηση της ΣΠ και την ανατροπή της αυτοδίκαιης και αναδρομικής ανακλήσεως των προαγωγών και διορισμών, η οποία επήλθε κατ' εφαρμογή αυτής και του άρθρου 6 του ν.δ. 82/1974, τη θέληση του αυτή θα την εξέφραζε ρητώς και με σαφήνεια και δεν θα κατέλειπε στον εφαρμοστή των επίμαχων διατάξεων, ενόψει της σοβαρότητας του θέματος, έδαφος για οποιαδήποτε από αυτόν ερμηνεία. Κατά συνέπεια και εφόσον στην αυτή κρίση κατέληξε και το II Τμήμα, ως προς την έννοια των διατάξεων αυτών, ορθώς αυτές ερμήνευσε και εφάρμοσε και επομένως η κρινόμε-

νη αίτηση αναιρέσεως με την οποία ο αναιρεσείων υποστηρίζει τα αντίθετα, κατά τη γνώμη των παραπάνω έξι (6) μελών του Δικαστηρίου, έπρεπε να απορριφθεί ως αβάσιμη (σχετ. μειοψ. Ολομ. 1331/1980 και πλειοψ. Ολομ. 106/1977)...».

3. Όσον αφορά την εφαρμογή της παραγράφου 3

Κατά την πάγια νομολογία του ανωτάτου διοικητικού δικαστηρίου της χώρας, από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 101, 102 και 118 παρ. 3 Σ. που αναφέρονται στην οργάνωση της Διοικήσεως προκύπτει ότι «οι κεντρικές υπηρεσίες έχουν, κατά κανόνα (εκτός από “ειδικές αρμοδιότητες”) “τη γενική κατεύθυνση, το συντονισμό και τον έλεγχο των περιφερειακών οργάνων”, “όπως νόμος ορίζει” (παρ. 3 του άρθρου 101). Έχει δοθεί όμως από την παρ. 3 του άρθρου 118 του Συντάγματος η δυνατότητα μεταβίβασης στα περιφερειακά όργανα αρμοδιοτήτων που ασκούσαν οι κεντρικές υπηρεσίες και αφορούσαν υποθέσεις της περιφέρειας... Ορισμένες, κατά περίπτωση, κατηγορίες υποθέσεων δεν επιτρέπεται να είναι παρά της κεντρικής ή της περιφερειακής κρατικής αρμοδιότητας, ενόψει της σημασίας των αρμοδιοτήτων αυτών ή και της ίδιας της μορφής της κατά το Σύνταγμα οργάνωσης του Κράτους ως αδιαιρέτου και ενιαίου και της συνακόλουθης θέσης που έχουν κατά το Σύνταγμα, στην οργάνωση της Πολιτείας, οι περιφερειακές κρατικές υπηρεσίες. Εξάλλου, το Κράτος ως αδιαίρετη ενότητα και η ακεραιότητα (μη ομοσπονδιακός χαρακτήρας) της ελληνικής επικράτειας είναι εγγυημένα από το Σύνταγμα, το αδιάσπαστο δε και αδιαίρετο της κρατικής ενότητας, μόνο μέσω της αρμοδιότητας του νομοθέτη ως προς την κατανομή κεντρικών, περιφερειακών και τοπικών υποθέσεων μπορεί να εξασφαλισθεί... Οι σχετικές δε ρυθμίσεις του νόμου υπόκεινται στον ακυρωτικό έλεγχο του Δικαστηρίου, που είναι εν προκειμένω (ως προς τον χαρακτηρισμό των υποθέσεων ως κεντρικών, περιφερειακών ή τοπικών) έλεγχος οριακός (ΣτΕ 3440-43/1998 Ολομ., 1169/2006)» (ΣτΕ 1024/2008)³.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η ΣτΕ Ολομ. 3441/1998, κατά την οποία από τις ίδιες ως άνω διατάξεις προκύπτει ότι «στον νομοθέτη, κατ' αρχήν, απόκειται να καθορίσει ότι ορισμένη κατηγορία υποθέσεων εντάσσεται σε ενιαίο σύστημα διαχείρισης ορισμένου διοικητικού, οικονομικού, κοινωνικού ή άλλου τομέα για την εξυπηρέτηση δημόσιου σκοπού πέραν ή υπέρτερου των τοπικών αναγκών, να αναγάγει την κατηγορία αυτή των υποθέσεων σε κρατικό μέλημα και να αναθέσει την άσκηση των συναφών αρμοδιοτήτων στις κεντρικές κρατικές υπηρεσίες ή σε ενιαίο και κοινό για όλη την Επικράτεια

³ Βλ. και ΣτΕ 3502/2004, 3415/2001 Ολομ.

κρατικό νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου είτε τέλος να παραχωρήσει τις αρμοδιότητες αυτές σε περισσότερους φορείς κατά περιφέρειες και να ορίσει ότι οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης δεν έχουν ανάμιξη στην κατηγορία αυτή υποθέσεων...».

4. Όσον αφορά την εφαρμογή των παραγράφων 6 και 7

- 16 Όπως έχει κριθεί από τη νομολογία του ανωτάτου διοικητικού δικαστηρίου της χώρας, κατά την έννοια των διατάξεων των άρθρων 103 παρ. 7 και 118 παρ. 6 Σ., οι οποίες προστέθηκαν με το από 06.04.2021 Ψήφισμα της Ζ΄ Αναθεωρητικής Βουλής, «εξαιρέσεις από το θεσπισθέν με το ν. 2190/1994 σύστημα προσλήψεων υπό τον έλεγχο του Ανωτάτου Συμβουλίου Επιλογής Προσωπικού (ΑΣΕΠ), όπως το σύστημα αυτό είχε διαμορφωθεί έως την ψήφιση, στις 6.4.2001, της ως άνω αναθεώρησης του Συντάγματος, εξακολουθούν να ισχύουν, εφ' όσον διετηρούντο σε ισχύ στις 6.4.2001 (βλ. ΣΕ 3593/2008 Ολομ., ΠΕ 126/2006 Ολομ.). Το ίδιο ισχύει και όταν οι εξαιρέσεις αυτές επαναλαμβάνονται σε μεταγενέστερες της ανωτέρω αναθεώρησης ρυθμίσεις, εφ' όσον αποτελούν επέκταση του προϋφισταμένου αυτής καθεστώτος και δεν επιχειρούνται όλως ασυνδέτως προς το καθεστώς αυτό (ΣτΕ 3361/2015, 2935/2015 επταμ.)» (ΣτΕ 458/2021).
- 17 Συναφώς έχει κριθεί ότι «με τη διάταξη του άρθρου 103 παρ. 7 του Συντάγματος κατοχυρώθηκαν ρητά οι αρχές της αξιοκρατίας και της διαφάνειας κατά την πρόσληψη υπαλλήλων στο Δημόσιο και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα (συναγόμενες ήδη και από τις διατάξεις των άρθρων 4 παρ. 1, 5 παρ. 1 και 103 παρ. 1 του Συντάγματος), σύμφωνα δε με τη διάταξη αυτήν η πρόσληψη γίνεται είτε με διαγωνισμό είτε με επιλογή βάσει προκαθορισμένων και αντικειμενικών κριτηρίων και υπάγεται στον έλεγχο ανεξάρτητης αρχής. Από τον κανόνα αυτόν της υπαγωγής των σχετικών διαδικασιών στον έλεγχο ανεξάρτητης αρχής ο νομοθέτης δύναται να εισάγει και μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του έτους 2001 εξαιρέσεις, αλλά υπό αυστηρές προϋποθέσεις, όπως, ιδίως, με τη θέσπιση ειδικών διαδικασιών επιλογής, οι οποίες περιβάλλονται με αυξημένες εγγυήσεις διαφάνειας και αξιοκρατίας (βλ. ΣτΕ 195/2013 Ολομ.). Εξ άλλου, η κατά την παρ. 6 του άρθρου 118 του Συντάγματος διατήρηση σε ισχύ εξαιρέσεων από την προαναφερθείσα αρμοδιότητα του ΑΣΕΠ προϋποθέτει ότι οι εξαιρέσεις αυτές δεν είχαν ήδη καταργηθεί με διατάξεις θεσπισθείσες πριν από τη θέση σε ισχύ του ως άνω Ψηφίσματος της Ζ΄ Αναθεωρητικής Βουλής είτε άμεσα, με ευθεία τροποποίηση των σχετικών εξαιρετικών ρυθμίσεων, είτε έμμεσα, με τη θέσπιση διαδικασιών υπαγομένων στον έλεγχο του ΑΣΕΠ Περαιτέρω, με τη διάταξη του άρθρου 14 παρ. 2 περ. γ΄ του ν. 2190/1994 περί συστάσεως ανεξάρτητης αρχής για την επιλογή προσωπικού (Α΄ 28), όπως ίσχυσε αρχικά και όπως τροποποιήθηκε ακολούθως, ιδίως με

το άρθρο 1 παρ. 4 του ν. 2527/1997 (Α΄ 206), εισήχθη εξαίρεση από την εφαρμογή του νόμου τούτου (ν. 2190/1994) ως προς τους εκπαιδευτικούς λειτουργούς οι οποίοι υπάγονταν στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Παιδείας. Η ρύθμιση όμως αυτή, ως εισάγουσα γενική εξαίρεση της ως άνω κατηγορίας εκπαιδευτικών από την αρμοδιότητα του ΑΣΕΠ, είχε ήδη καταργηθεί πριν από τη συνταγματική αναθεώρηση του έτους 2001 με τις διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 1 και 2 του ν. 2525/1997 (Α΄ 188). Με τις διατάξεις αυτές οριζόταν ότι την 31.12.1997 θα έκλειναν οι πίνακες διοριστέων εκπαιδευτικών («επετηρίδα») του άρθρου 15 του ν. 1566/1985 (Α΄ 167), εφεξής δε οι διορισμοί θα γίνονταν για μία μεταβατική περίοδο (1998-2002) κατά ένα ποσοστό από τους εγγεγραμμένους έως 31.12.1997 στους ανωτέρω πίνακες και κατά το υπόλοιπο από τους μετέχοντες επιτυχώς σε διαγωνισμό του ΑΣΕΠ, από δε το έτος 2003 θα γίνονταν αποκλειστικά από τους τελευταίους. Κατόπιν των ανωτέρω, οι ως άνω διορισμοί μόνιμων εκπαιδευτικών εκτός ΑΣΕΠ μετά την αναθεώρηση του έτους 2001 θα ήταν συνταγματικώς ανεκτοί σε ειδικές μόνον περιπτώσεις, οι οποίες είτε είχαν προβλεφθεί από το νομοθέτη πριν από την αναθεώρηση είτε προβλέφθηκαν μεν μετά από αυτήν, αλλά μόνον ως απλή επέκταση (συνέχιση) εξαιρετικών ρυθμίσεων προϋφισταμένων της αναθεώρησης (βλ. ΣΕ 3593/2008 Ολομ., πρβλ. 2931/2015 7μ.). Ως εκ τούτου, δεν καταλείπεται πεδίο εφαρμογής της διάταξης του άρθρου 118 παρ. 6 του Συντάγματος εν σχέσει προς τις μνημονευθείσες διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 5 του ν. 3687/2008, με τις οποίες προβλέφθηκε ο διορισμός ως μόνιμων εκπαιδευτικών με τριακοντάμηνη πραγματική υπηρεσία αναπληρωτών ή ωρομισθίων, με διαδικασία μη υπαγόμενη στον έλεγχο του ΑΣΕΠ ...» (ΣτΕ 2743/2017).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει τέλος και η συναφής με το ζήτημα νομολογία του ανωτάτου πολιτικού δικαστηρίου της χώρας, με την οποία ερμηνεύεται και εφαρμόζεται επίσης η διάταξη της παραγράφου 7 του άρθρου 118. Χαρακτηριστική είναι εν προκειμένω η ΑΠ 1169/2020, με την οποία κρίθηκαν τα εξής: «Με την αναθεώρηση του άρθρου 103 του Συντάγματος η Ζ΄ Αναθεωρητική Βουλή επέβαλε στον κοινό νομοθέτη και στη Διοίκηση αυστηρούς όρους σχετικά με την πρόσληψη προσωπικού για την κάλυψη των λειτουργικών αναγκών του Δημοσίου και των άλλων νομικών προσώπων του δημόσιου τομέα, με σκοπό την μέγιστη δυνατή διασφάλιση των συνταγματικών αρχών της διαφάνειας, της ισότητας ενώπιον του νόμου και της αξιοκρατίας. Ο υφιστάμενος κανόνας των παραγράφων 2 και 3 αυτού του άρθρου, ο οποίος επιβάλλει την νομοθετική πρόβλεψη οργανικών θέσεων για την κάλυψη των παγίων και διαρκών αναγκών του Δημοσίου, των Ο.Τ.Α. και των άλλων ν.π.δ.δ., ενισχύθηκε με τους νέους κανόνες της ως άνω παραγράφου 7, σύμφωνα με τους οποίους η πρόσληψη υπαλλήλων στο Δημό-

σιο και στα άλλα νομικά πρόσωπα του δημόσιου τομέα γίνεται με διαγωνισμό ή επιλογή βάσει προκαθορισμένων και αντικειμενικών κριτηρίων και υπάγεται στον έλεγχο ανεξάρτητης αρχής (με την επιφύλαξη των ειδικών ρυθμίσεων του δευτέρου εδαφίου της εν λόγω παρ. 7 του άρθρου 103 και της παρ. 6 του άρθρου 118). Στους κανόνες αυτούς, τους οποίους πρώτος διατύπωσε ο κοινός νομοθέτης με τις διατάξεις του ν. 2190/1994 (Α` 28) και οι οποίοι κατέστησαν ήδη συνταγματικού επιπέδου, υπάγεται, εν όψει της αδιάσπικτης διατύπωσης της παραγράφου 7 του άρθρου 103 του Συντάγματος, τόσο το προσωπικό που συνδέεται με το Δημόσιο, τους Ο.Τ.Α. και τα άλλα ν.π.δ.δ. με υπαλληλική σχέση δημοσίου δικαίου και έχει την συνταγματική εγγύηση της μονιμότητας, όσο και το προσωπικό που προσλαμβάνεται με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου για την πλήρωση οργανικών θέσεων σύμφωνα με τις παραγράφους 3 και 8 του άρθρου 103 του Συντάγματος. Περαιτέρω, όπως προκύπτει από τις προπαρασκευαστικές εργασίες για την αναθεώρηση του Συντάγματος του 2001, ο αναθεωρητικός νομοθέτης θέλησε να αποτρέψει την συνέχιση μιας συνήθους πρακτικής του παρελθόντος, η οποία συνίστατο στην πρόσληψη προσωπικού με σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου για την κάλυψη, τύποις, απρόβλεπτων ή επειγουσών ή παροδικών αναγκών (κατά τις διατάξεις των άρθρων 103 παρ. 2 του Συντάγματος και 56 έως 82 του π.δ. 410/1988, Α` 191), στην εκ των υστέρων διαπίστωση ότι οι ανάγκες αυτές είναι πάγιες και διαρκείς και, τελικά, στην «τακτοποίηση» του προσληφθέντος κατά τα ως άνω με σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου προσωπικού δια της συστάσεως οργανικών θέσεων για την κάλυψη των εν λόγω παγίων και διαρκών αναγκών και δια της πληρώσεως των οργανικών αυτών θέσεων από το ίδιο προσωπικό, είτε με τον διορισμό του ως μόνιμου δημοσιούπαλληλικού, είτε με την μετατροπή των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου σε συμβάσεις αορίστου χρόνου, κατ' αποκλεισμό όλων των λοιπών ενδιαφερομένων που θα ηδύναντο να διεκδικήσουν τις θέσεις αυτές βάσει των παγίων διατάξεων της εκάστοτε ισχύουσας νομοθεσίας. Για να αποτρέψει δε τη συνέχιση της εν λόγω πρακτικής, ο αναθεωρητικός νομοθέτης προσέθεσε στο άρθρο 103 την αναφερόμενη στην προηγούμενη σκέψη διάταξη της παρ. 8, η οποία απαγορεύει την μονιμοποίηση και την μετατροπή των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου σε συμβάσεις αορίστου χρόνου. Δεδομένου, όμως, ότι διαδικασίες «τακτοποίησης» προσωπικού με τον ως άνω τρόπο ήσαν ακόμη εκκρεμείς κατά τον χρόνο της αναθεώρησης του Συντάγματος, ο αναθεωρητικός νομοθέτης προσέθεσε στο άρθρο 118 του Συντάγματος την παρ. 7 προκειμένου οι διαδικασίες αυτές να ολοκληρωθούν, χωρίς να «προσκρούσουν σε οψιγενή αντισυνταγματικότητα» οι σχετικές διατάξεις του κοινού νομοθέτη...».